ZAUQ-E-TAHQEEQ
www.Zauq-e-Tahqeeq.com
etitor@zauq-e-tahqeeq.com
ISSN PRINT: 2789-8776
ISSN ONLINE:2789-8784
Volume.5,Issue No.2(2023)
(July to September)

ہیر حافظ شاہجہان مقبل دے کرداراں اپر اک جھاتی

A Glimpse into the Characters of Hafiz Shahjahan Muqbil's Heer

ڈاکٹر سید غضنفر حسین بخاری
اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ پنجابی، بابا گورونانک یونیورسٹی، ننکانہ صاحب
Dr. Syed Ghazanfar Hussain Bukhari
Assistant Professor, Department of Punjabi, Baba Guru Nanak University, Nankana Shaib

Abstract:
When we look towards the sky of Punjabi storytelling, we see stars like Damodar Ahmad Gujjar, Charagh Awan, and Hafiz Maqbul Waris, who have made it shine brightly. Hafiz Shahjahan Maqbul is a great poet of the Punjabi story "Heer Ranjha," who, before Waris, wrote the tale of Heer and gained significant fame. Hafiz Maqbul has a unique perspective on the characters in Punjabi stories. His characters are vibrant, living, breathing figures that take on real-life qualities. Hafiz Shahjahan Maqbul's character portrayal is one of the finest in Punjabi storytelling, and it is difficult to find a similar one. Maqbul's "Heer Ranjha" is a timeless narrative, and the characters in this story have given it eternal life.

Keywords: Punjabi storytelling, Heer Ranjha, Hafiz Shahjahan Maqbul, Character portrayal, Timeless narrative, Punjabi literature, Cultural heritage

پنجابی قصہ کاری دے امبر ول جدوں اسیں جھاتی پانے آں ساہنوں اوتھے دمودر احمد گجر چراغ اعوان اتے حافظ مقبل وارث ورگے تارے چمکدے نظری آوندے نیں جنہاں نے پنجابی قصہ دے امبر نوں جگ مگ کیتا ہویا اے۔ حافظ شاہجہان مقبل پنجابی قصہ ہیر رانجھا دا اک وڈا شاعر اے جنہے وارث توں پہلاں ہیر دا قصہ لکھ کے بوہت وڈی نامنا کھٹی۔ حافظ مقبل کول ساہنوں پاتراں دا اک جہان نظری آوندا اے۔ حافظ مقبل دے پاتر جیوندے جاگدے ساہ لیندے کردار نیں۔ ایہی کسے قصہ کاردی کاریگری ہوندی اے پئی اوہدے کردار مرے نہ ہون، خشیاں، غماں نوں محسوس کرن والے ہون، خشی تے ہسنا تے خش ہوناوی جاندے ہون تے غم دے موقع تے ہنجو کیرناوی اوہناں نوں آوندا ہووے۔ حافظ مقبل ہوراں اپنے توں پہلے شاعراں احمد گجر تے چراغ اعوان دا کن پاترا ساری وچ کالھی نہیں دکھائی۔ تے کئی تھاواں تے کھلو کے عقل، فہم، شعور، سیانف نالوں اوہناں توں ودھ اپنے پاتراں نوں کوچیاما نجیا تے لشکا پھبا کے لوکائی سامنے دھریا۔ مقبل دے قصے وچ ساہنوں جیہڑے وڈے پاتر ملدے نیں اوہناں بارے گل کرنے آں۔

رانجھا:

حافظ مقبل دی ہیر دا رانجھا بڑا نگھاتے سائو اے۔ مقبل دا رانجھا چوکھا بیباتے سیانا اے۔ قصے اندر کسے وی تھاویں ساہنوں رانجھا دوجیاں پاتراں نال ٹاکرے دی سیچوایشن وچ نظری نہیں آوندا۔ رانجھے دا پاتر مقبل ہوراں بڑی تفصیل تے سوجھ سیانف نال اساریا اے۔ رانجھا داستان وچ ایسر اں آوندا اے۔

موجو جٹ دا لاڈلا نام دھیدو وچ تخت ہزارے دے وسدا سی
مونہوں جھڑن گلاب دے پھل تازے جدوں سوہنا کھل کے ہسدا سی
نینیں ہیر دی خواب وچ ذبح ہویا بھیت کسے نوں مُول نہ دسدا سی
دن رات معشوق دے ویکھنے نوں پیا مقبلے وانگ ترسدا سی(۱)

رانجھے نوں پیو مرن پچھوں بھوئیں دی کانی ونڈ آوندی اے۔ بھراواں نے پینچاں نال رل کے رانجھے دا استحصال کیتا۔ جیدے پاروں رانجھا چوکھا دلگیر ہوندا اے۔

ملک اپنے باپ دے ونڈ نے نوں پینچ سد کے بھائیاں نیں کچھ پائی
جتھے دبھ سر کڑا ملیاسی سوئی زمین رانجھیے دی ونڈ آئی(۲)

رانجھا بنجر بھوئیں واہن جاندا اے۔ دبھ تے سروٹیاں والی بھوئیں کیہڑی واہناں سوکھی اے۔ رانجھا بے سرت ہو جاندا اے۔ روٹی لے کے آئیاں رانجھے دیاں بھر جائیاں بے ہوش رانجھے نوں ویکھدیاں نیں۔

بھر جائیاں لیائیاں چھاہ ویلے بھتا رانجھنے گھرب گہیلڑے نوں(۳)

اوہناں نوں رانجھا نظری نہیں آوندا اوہ رانجھے نوں بھالدیاں نیں تے اخیری اوہناں نوں رانجھا اک سروٹے مڈھ بے ہوش پیا نظری آوندا اے۔

رانجھا مڑ دیاں نظر جو آیو نے اک جھاڑی دے مڈھ بے حال پیا
پیر نپ کے آن جگایو نے رانجھے اُٹھ کے رب دا نام لیا(۴)

رانجھا اپنیاں بھر جائیاں نوں کھل کے ساری گل دسدا اے پئی اوہدے توں کم بھارا اے۔ ایتھے رانجھے دا کردار اوس منڈے ور گا اے جنہوں وہیلیاں کھان نوں ملبھن تے سو بسم اللہ جے آپو کوئی آہر کرنا پووے تے فیر اسیں تے مرن مقام اپڑے آں۔ رانجھا اخیری پنڈ چھڈ کے جان لگدا اے اوہدے پنڈ چھڈ کے جان دی وجھا اوہدے بھراواں تے بھر جائیاں دا غلط رویہ نہیں اے۔ سگوں ہیر نوں خواب اندر ویکھنا اے۔ ہیر نوں خواب اندر ویکھ کے اوہ اوہدے اتے عاشق ہو جاندا اے۔ جدوں پنڈ چھڈ کے جان لگدا اے تے رانجھے دیاں بھابیاں اوس نوں آکھدیاں نیں۔

مقبل کم دا ماریا جاہ ناہیں
اسیں چاکری تیری توں پاک ہوئیاں(۵)

رانجھے نوں اپنیاں بھابیاں نال کوئی گلہ نہیں اوہ اوہناں نوں آکھدا اے۔

رانجھا آکھدا بھابیو خوشی رہو میرے نال جو تساں احسان کیتا
دماں باجھ غلام ہاں بھابیاں دا تساں اُوپروں جئیو قربان کیتا(۶)

بھر جائیاں دے نال نال رانجھے نوں اپنے بھراواں نال وی کوئی گلہ نہیں اوہ بھراواں بارے اوہناں نوں آکھدا اے۔

رانجھا آکھدا اسکیاں بھائیاں نوں تسی مول نہ پو خیال میرے
میر الُوں لُوں خوشی ہے بھائیاں توں مینوں سونپ کے رب نوں جائو ڈیرے(۷)

رانجھے دے گھروں جان دا بھائیاں نوں وی چوکھا ہر کھ اے۔ اوہ روٹی کھانا وی چھڈ دیندے نیں۔

ویرو چھڑے بوہت غمناک ہوئے پئے جھوردے طعام نہ کھاوندے نی(۸)

رانجھا پنڈوں نکلدا اے تے اوہدا واہ مولوی نال پیندا اے جیہڑا چوکھا سائوتے آدر بھا کرن والا بندہ اے۔ اوہ رانجھے نوں جی آئیاں نوں آکھدا اے۔ مولوی اوہنوں شتر نجیاں تے بیٹھن دی آفر کردا اے۔

ملاں آکھیا کیہڑا ایں جیوندا رہے شتر نجیاں تے بیٹھ آمیاں

مولوی ہوری نرے بیٹھاندے نیں سگوں اپنے شاگرداں نوں رانجھے لئی ودھیا توں ودھیا روٹی ٹک دا سانبھا کرن دا آکھدے نیں۔

تاکید کر کے ملاں لڑکیاں نوں گھریں بھیجا طعام لیاونے نوں(۹)

ایس توں مگروں رانجھے دا لڈن نال واہ پیندا اے۔ اوہ اوس نوں ترکے دریا پار کرن توں منع کردا اے تے بیڑی وچ بٹھا کے دریا پار کرا دیندا اے۔ ایس طراں رانجھا اپنے خیالاں دی ملکہ ہیر دے دیس جھنگ اپڑ جاندا اے۔ اوہ لڈن نوں بیڑی وچ رتا پلنگھ ویکھ کے پچھدا اے پئی ایس دا مالک کون اے۔

رتا پلہنگ ڈٹھا رانجھے وچ بیڑی اوپر رنگلی سیج دی وچھی ہوئی

لڈن مینوں نوں پُچھ دا بینتی کر ایس سیج دی خصمنی کون کوئی(۱۰)

لڈن اوہنوں دسدا اے پئی ایس سیج دی مالکن ہیر اے۔ جدوں ہیر داناں سندا اے تاں اوس سمے اوہدی حالت ویکھن والی ہندی اے۔ اوہ جان بجھ کے رملا بن کے لڈن نوں پچھدا اے پئی ہیر دی ذات کیہ اے۔

جان بجھ کے کملا ہوئے پچھے ہیر ذات دی کون ہے کس جائی(۱۱)

ایتھے رانجھے دا کردار مقبل نے اک انجانوں بندے وانگ بنان دی کوشش کیتی اے۔ پر سفنے اندر ہیر نے جیہڑی وکھالی دتی اے اوس نے رانجھے دے عشق نوں جاگ لا دتی اے۔ ہیر نوں کھلی اکھیں ویکھ کے رانجھا سیہاندا نہیں۔ ہیر اوہنوں پچھدی اے توں کیہ کم کر سکنا ایں۔ تے رانجھا آکھدا اے میں مجھاں چار سکناں۔ ہیر رانجھے دی بیلے وچ پنج پیراں نال ملاقات ہوندی اے۔ اوہیر تے رانجھے دا نکاح کرا دیندے نیں۔ رانجھا تے ہیر بیلے وچ ملدے نیں۔ کیدو راہیں چوچک نوں پتہ لگ جاندا اے۔ اوہ ہیر دا ویاہ کھیڑیاں ول طے کر دیندا اے تے رانجھے نوں نوکری توں جواب دے دیندا اے۔ چوچک دے آکھن تے ملکی اوہنوں منا کے لیاوندی اے۔ مٹھی نائن دا گھر دوہاں دا میل خانہ بندا اے۔ ہیر دا کھیڑیاں ول ویاہ ہو جاندا اے۔ جدوں جنج پچھاں جا رہی ہندی اے جنگل وچ کھیڑے شکار کرن لئی رکدے نیں تے ہیر رانجھے نوں ڈولے وچ بٹھا کے اوہدے نال پیار دیاں گلاں کر دی اے۔ جنج دے نال مٹھی نائن وی پرانے رواج موجب رنگ پور جاندی اے۔ سیدا ہیر کول جاندا اے تے پلنگ دی باہی بجھ جاندی اے۔ باہی بجھن کارن سیدے نوں ڈاڈی سٹ لگدی اے۔ ہیر دے ویاہ مگروں مقبل رانجھے نوں پچھاں تخت ہزارے گھل دیندا اے۔

رانجھے راہ سیالاں دا چھڈ دتا پھیر تخت ہزارے نوں چلیا اے

ملیا جائیکے بھائیاں بھابیاں نوں مقبل یار دے عشق دا پھلیا اے(۱۲)

ایتھے رانجھے دا کردار کمزور جاپدا اے۔ ہیر تے سہتی رانجھے کول لاگی گھلدیاں نیں تے رانجھا بالناتھ کولوں جوگ لیندا اے۔ مقبل کول بالناتھ دا کوئی چیلا نہیں۔ اخیری اوہ جوگ کے لے آوندا اے تے سہتی نوں نال رلا کے اوہ ہیر نوں نسالے جاندا اے۔ ایتھے رانجھے دا پاتر چوکھا کمزور اے۔ پئی جیکر نسانا ای سی تے ایویں اینے ورہے مجھاں چاریاں پہلے دینہہ دی نساں کے لے

جاندوں۔ مقبل کول رانجھے دا کردار دمودر، احمد گجر دے رانجھے نالوں چوکھا سیانا اے۔ مقبل نے ایس پاتر نوں چوکھی اُستاکاری نال چتریا اے۔ ایہہ پاتر قصے دا ہیرو بنا کے پیش کیتا اے۔

ہیر:

ہیر دا پاتر مقبل کول بڑا تکڑا اے۔ مقبل دی ہیر ماپیاں، قاضی تے کھیڑیاں نال اپنی آزادی دی جنگ لڑ دی اے۔ تے رانجھے نوں نال لے کے چلدی اے۔ ہیر داماں نوں ٹھکواں جواب اوہدے کردار دے تکڑے پن توں ایسر اں گھنڈ چکدا اے۔

ہیر آکھدی انبڑیئے میرے نی دھروں لکھیا بھلا نصیب میرا
میں تاں ڈردی ہاں یار تھیں گل کولوں رانجھا یار ہے خاص حبیب میرا
میرے درد دا کھوج علاج ناہیں فضل رب دا ہوگ طبیب میرا
تریہئے کال نہ جاوساں کھیڑیا نتے مقبل ترس دامرگ رقیب میرا(۱۳)

ہیر دے کردار وچ انتاں دی سختی، اوہدے کردار وچ اوہدی آزادی لئی لڑن والی جنگ داحال اوہدی ماں ملکی دے مونہوں ایسر اں معلوم ہوندا اے۔

ملکی ہیر دا سخت جواب سن کے چوچک سیال نوں جا سمجھاوندی ہے
میاں ہیر نے موڑ کے لابدھی چٹی پگ نوں داغ لگاوندی ہے
مار کُٹ رہی سمجھار ہی نڈھی چالیوں باز نہ آوندی ہے
دیندی گالیاں سوہریاں پیکیاں نوں مقبل یار دانام دھیاوندی ہے(۱۴)

اپر وکت بند وچ موجود ملکی دا بیان ایس گل دا تھوہ دیندا اے پئی ہیر اپنی آزادی دی جنگ چوکھے جذبے نال لڑ رہی اے۔ ایہ گل اوس دے کردار وچ موجود بہادرانہ پن تے دلالت کردی اے۔ پر مقبل دی ہیر ساہنوں کئیاں تھاواں تے کمزور وی جاپدی اے۔ حافظ مقبل اوہنوں تھاں تھاں تے روانداا ے جیہدے پاروں ہیر دا پاتر مقبل دے قصے وچ ماڑا وی لگدا اے۔ جیویں

ہیر رانجھے دا جیو دھڑائیکے جیئو زاری روندی ماں دے پاس آئی(۱۵)
اک ہور تھاں حافظ مقبل ہوریں لکھدے نیں۔
ہیر مینڈھیاں پُٹ کے وال کھوہے روندی وچ سیالاں دے دھم پائی(۱۶)

حافظ مقبل دی ہیر دا ایسر اں کئیاں تھاواں تے رونا ہیر دے کردار دی کمزوری جاپدا اے۔ ایدے تھاں تھاں تے رون پاروں ساہنوں ہیر دا پاتر مایوسی تے محرومی دے احساساں دا شکار نظری آوندا اے۔ جیویں قاضی نوں جواب تاں بڑا ٹھک دا دیندی اے پر نال اوہدا رون اوہدی کمزوری وکھاندا اے۔

ہیر آکھدی رو ئیکے قاضیئے نوں میاں کہیاں رکتاں چائیاں نی
لے کے رشوتاں کریں خوشامتاں جیئو گل اپنے پھاہیاں پایاں نی
رانجھا روز میثاق دا یار میرا اج نہ میں اکھیاں لائیاں نی
مقبل یار دے نام توں لکھاں ویراں گھول گھتیاں وار گھمائیاں نی(۱۷)

ایتھے ہیر قاضی دے مونہہ اُتوں نقاب تے لاندی اے پر اوہدا رون اوہدے کردار نوں کمزور بنا دیندا اے۔ مقبل کول ساہنوں ہیر دا کردار دوہاں رنگاں وچ ملدا اے۔ اک پاسے اوہ اک مضبوط ارادیاں والی کڑی اے جیہڑی رات ویلے نوں جا کے کیدو دی جھگی نوں ساڑ کے سواہ کر کتیا۔

کیدو لنگے دی جھگی نوں اگ پھوکی ہیر ستیاں باہروں پائے پھیرے
جھگی بجھ کے مقبلا سواہ ہوئی کیدو لنگے نوں رکھیا رب میرے(۱۸)

ایتھے ہیر دے ایس کم نے اوہدے کردار دے اوہ مضبوط پکھ کھول کے ساڈے سامنے لیاندے نیں جیہڑے ایس توں پہلاں قصے وچ ساہنوں نظری نہیں آوندے، نال ای اک بنے اوہ تھاں تھاں تے رون والی تے اک کمزور دلی کڑی وی اے۔

کیدو:

مقبل کول کیدو داپاتر دو تن جھاکیاں دا کردار اے۔ اوہ قصے وچ آوندا اے شکایت کردا اے تے پاسے ہو جاندا اے۔ پر ایس سمے اندر وی اوہ اپنی شیطان پنیاں توں وانجا نہیں ہوندا۔ ہیر دی شکایت لان پاروں ہیر اوہدی جھگی نوں ساڑ کے سواہ کر دیندی اے تے اوہ ہیر نوں آکھدا اے۔

کیدو آکھدا نڈھیئے حیف کیتو میری جھگی نوں اگ لگائیو ئی
لو نہاتی ہے ظالماں شہدیاں دی تیرے جیئو دے مہر نہ آئیوئی(۱۹)

کیدو نوں ایتھے چھیتی ای "ہیر داحیف" نظری آون لگ پیا اے۔ جدوں اوہنے چوچک نوں جا کے شکایتاں لائیاں سی ایہ گل اوہدوں سوچنی چاہیدی سی ہیر معاف کرن والیاں وچوں نہیں۔ اوہدوں اوس دے خاب خیال وچ وی نہیں سی پئی ہیر اٹ دا جواب پتھر نال دیوے گی۔ ایتھے کیدو دا کردار قصے وچ آوندا بھاویں جھٹ لئی اے پر اوس وسیب دے کو ہجھاں توں ڈھیر پر دے چک جاندا اے۔ ساڈی جاچے کیدو نیں اپنی جھگی سڑن مگروں چوچک کول جا کے جیہڑی فریادی کیتی۔

کیدو ہیر دی جافریا د کیتی چوچک سیال دے جائیکے پاس رویا
ہیر پُنج کے پئی خیال میرے میرا اوس دے نال جنگ محال ہویا(۲۰)

پئی میرے نال ہیر نے جنگ لا کتی اے اوہنے تے میری جھگی وی ساڑ کے سواہ کر دتی اے تے چوچک دا اگو نہوں اوہنوں آکھنا۔

چوچک آکھدا کیدو نوں جیئو شالا تیری جھگی نوں پھیر بنائو ساں میں(۲۱)

میں نویں سروں تیری جھگی تینوں بنوا دیواں گا اوسے سمے دے پنجاب دے چوہدریاں تے اوہناں دے کارندیاں دے مکھ توں پردہ لاہندا اے پئی کیسراں چوہدری اپنا کم کڈھان لئی لوکائیاں نوں ورتدے سن تے کیسراں لوکائی اوہناں دے ہتھوں اپنے نکے نکے کماں پچھے ورتیندے سن۔

چوچک:

حافظ شاہجہان مقبل کول چوچک دا کردار عام پیواں ورگا اے۔ قصے وچ چوچک دا کردار اوس سمے سامنے آوندا اے جدوں ہیر اپنیاں سہلیاں دے نال رل کے اپنے پیو چوچک کول رانجھے نوں چاک رکھوان لئی اوہدیاں صفتاں کر دی اے۔ اپنی دھی مونہوں رانجھے دیاں صفتاں سن کے چوچک آکھدا اے۔

چوچک آکھدا ہیر نوں جیئو صدقے تیرا کہنا نہ سٹیا جاوندا ہے
ساہنوں کامیاں دی پرواہ ناہیں دربار تے کانج نہ آوندا ہے
رلیا اپنا ایہ بی کھائو سی جیئو اشراف جہیا نظر آوندا ہے
مقبل مفت دی خیر ہے جس کرناں رلیا اپنا سب کوئی کھاوندا ہے(۲۲)

اپنی دھی کولوں رانجھے دیاں صفتاں سن کے چوچک دا ایہ آکھن کہ "جیئو صدقے تیرا کہنا نہ سٹیا جاوندا ہے" ایس گل دا تھوہ دیندا اے پئی چوچک نوں اپنی دھی اُتے انتاں دامان سی۔ ایتھے چوچک دے کردار وچ ساہنوں پیو دی محبت اپنی دھی نال چڑھا اُپر نظری آوندی اے۔ اوہ کھل کے گل دسدا اے پئی ساہنوں کامیاں دی پرواہ کوئی نہیں۔ اصل گل دھیے تیرے آکھن دی اے پئی توں آکھ چھڈیں تے اسیں اوہنوں اوسے ویلے من لینے آں۔ ایتھے چوچک دے کردار وچ اوہناں پیواں لئی وی سبق موجود اے جیہڑے اپنیاں دھیاں دیاں سبھ گلاں مندے نیں تے بعد وچ رب نہ کرے اوہناں نوں پچھتانا وی پے جاندا اے۔ ایس توں بعد وں جدوں چوچک نوں کیدو راہیں اپنی دھی دے عشق دی گل دا تھوہ لگدا اے اوس سمے چوچک بھکن لگ پیندا اے۔

چوچک بھکھیا کیدو دی گل سن کے اکھیں گہریاں متھے تے وٹ پایا
نال قہر دے رنگ تغیر ہویا غصہ کھائیکے ہیر دے پاس آیا
کہندا ہیر نوں گج کے شیر وانگوں سانوں جم کے ٹُدہ النگ لایا
غصہ تھمیاں نال رہ نہ مقبلے دا دینے وچ طوفان تنور آیا(۲۳)

ایتھے چوچک دا کردار اُوس باغیرت پیو ورگا اے جیہڑا اپنی دھی دی گل سن کوڑ نال کنبن لگ پیندا اے۔ ایہ غیرت چوچک وچ ساہنوں اوتھے اپنے چڑھا اُپر وکھالی دیندی اے جدوں چوچک رانجھے نوں چاکری توں کڈھ دیندا اے۔

چوچک اپنی دھی دی گل سن کے چوکھا دکھی ہوندا اے۔
چوچک رانجھو نوں جا جواب دتا ایتھے نہیں تساڈا تھائوں میاں
اسی مجھیاں نوں چروالیساں من بھاوندے سوئیلڑے گائوں میاں
نڈھی نوں تدھ بدراہ کیتا ڈوبا جھنگ سیالاں دا نائوں میاں
اوسے رُکھ دا مقبلا برا منگیں جس رُکھ دا میوہ کھائوں میاں(۲۴)

اپر وکت تکاں وچ چوچک دی غیرت اُگھڑویں نظری آوندی اے پر جدوں ملکی آکھدی اے مال دا کیہ بنے گا؟۔ ایس چاک توں منے اساں کسے پاسے دے نہیں رہواں گے اوس ویلے چوچک آکھدا اے رانجھے نوں پچھا نہہ سد لیائو۔

چوچک آکھدا جائیکے سد لیاو ملکی مقبلے نوں سد لیاوندی ہے(۲۵)

ایتھے جاگیر داری لوبھ غیرت نوں دبا دیندا اے۔ ایتھے اک چوہدری نوں اپنی دھی دی غیرت نالوں مال ڈنگراں دی چوکھی فکر نظری آوندی اے۔ ایتھے چوچک دا کردار اک لوبھی چوہدری والا نظری آوندا اے جنہوں اپنے پیسے دا مفاد اپنی عزت نالوں کدھرے ودھ عزیز اے۔

ملاں:

حافظ شاہجہان دا "ملاں" قصے وچ صرف اک واری آوندا اے جیدوں رانجھا تخت ہزاریوں نکلدا اے تے پہلی رات تاں اوہ جنگل وچ کٹدا اے دوجی رات اوہنوں مسیتی آوندی اے۔ چھاہ ویلے جدوں اوہ پنڈ اپڑدا اے تے اوتھے اوہنوں مولوی ملدا اے۔ حافظ مقبل کیوں جے آپ پڑھیا لکھیا، عالم فاضل بندا سی ایس کارن اوہدا پاتر ملاں وی پڑھیا لکھیا اے۔ جدوں رانجھا چھاہ ویلے مسیتی ڈھکدا اتے اوہ اوتھے کیہ ویکھدا اے پئی جاتک پڑھدے پے نیں۔ کیہ پڑھدے پے نیں؟

کوئی پڑھے قصہ کوئی نظم واچے کوئی پڑھے قرآن تے لکھے چٹھی (۲۶)

ایس تک وچ چار شیواں (قصہ، نظم، قرآن، چٹھی سکھن) دا علم سکھدے جاتک رانجھے نوں نظری آوندے نیں۔ ایہ تک حافظ مقبل دے "ملاں" دے پاتر دا پڑھیا لکھیا ہون دسدا اے۔ عالم ہون کارن ملاں دا ایہ فرض بن دا سی پئی اوہ آون والے نویں پروہنے دی چوکھی آدر بھا کرے۔ تے ملاں رانجھے دی آدر کرداوی اے۔ اوہنوں ون سونے کھانے کھواندا اے، اوہ اپنے شاگرداں نوں ون سونے کھانے لیان دا آکھدا اے۔

تاکید کر کے ملاں لڑکیاں نوں گھریں بھیجیا طعام لیاونے نوں
چاول بھریا کے کھنڈ تے گھیو شکر میرا جیئو ہے لچیاں کھاونے نوں
جاء آکھیا لڑکیاں ماپیاں نوں اُٹھ لگیاں طعام پکاونے نوں
گھروں تھال پریہہ کھنڈ چاولاں دا مقبل لیائے سی پیر مناونے نوں (۲۷)

ملاں دا کردار ایتھے چوکھے وڈے دل والا اے۔ اوہ رانجھے نوں شتر نجیاں دے اُتے بیٹھان دا آہر کردا اے تے اوہدے لئی ون سونے کھانے پکواندا اے۔ ایہ اوس وسیب دا پاتر اے پئی جیدے وچ مذہبی طبقے نوں اُچی تھاں متھی جاندی اے۔ اوہدے پروہنے نوں سبھے لوکائی اپنا پروہنا سمجھدے نیں۔ ملاں دی چنگیائی نرے کھانے کھوان تیکر نہیں ہندی اوہ رانجھے لئی دعا وی کردا اے۔ رانجھا اوہدے کولوں جدوں جان دی اجازت منگدا اے اوس ویلے ملاں آکھدا اے۔

مقبل وس اجوکڑی رات میتھے ملاں آکھیا رانجھیا ہو سیاناں (۲۸)
رانجھا ملاں دی گل من لیندا اے تے اک رات ہور ملاں کول رہندا اے۔
حکم ملاں دا رانجھے نے من لیتا بیٹھا وچ مسیت دے مار تھاناں (۲۹)

ملاں دے کردار وچ اچیچ کاری کٹ کٹ کے بھری ساہنوں نظری آوندی اے۔ اُچیچ کار جدوں پروہنے نوں نہ جان دیوے تے ایس گل ول اشارہ اے پئی اچیچ کار اچیچ کاری دا حق پیا ادا کردا اے۔

سہتی:

حافظ شاہجہان مقبل کول ملن والا سہتی دا پاتر بوہت چلاک زنانی دا کردار اے۔ حافظ مقبل ہوراں نے سہتی دے کردار راہیں زنانی دی سوجھ سیانف، علم فضل تے مکر و فریب نوں دل کھول کے بیان کیتا اے۔ حافظ مقبل دی سہتی اک روایتی زنانی دے روپ وچ ساڈے سامنے آوندی اے۔ حافظ مقبل ہوراں نے سہتی دے کردار نوں سوہنے ڈھنگ نال چتریا اے۔ حافظ مقبل دی سہتی اپنے جنسی جذبیاں دے ہڑھ وچ ویہہ کے ہیر تے رانجھے دا میل کراندی اے پر آپو وی اپنے دل دی مراد پالیندی اے۔ مقبل کول سہتی دا کردار ہیر تے رانجھے دے میل دے حوالے نال بھروا تے سپورٹنگ پاتر اے۔ جتھے ایہہ بھروا ں کردار ساہنوں نظری آوندا

اے اوتھے اپنے بھرا دا جھگا تباہ کرن کان اسیں اینوں خود غرض کردار وی آکھ سکنے آں۔ ساڈے ساہمنے سہتی دے کئی روپ کھل کے آوندے نیں۔ مکر و فریب نال بھریا اوہدا کردار، اک انکھی بھین دی تھاویں کو ہجھ والی ننان نظری آوندی اے۔

بھر جائیاں:

حافظ مقبل دے قصے اندر رانجھے دیاں بھر جائیاں بڑیاں چنگیاں نیں۔ رانجھے نوں جدوں واہی بیجی والا کم انتاں دا او کھا لگدا اے تے اوہ تخت ہزارہ چھڈن دا متا پکا ندا اے تے اوس ویلے اوہدیاں بھر جائیاں اوہنوں آکھدیاں نیں پئی توں نہ جا۔ بھر جائیاں دا ایہ کردار ساہنوں اوس سمے وی اگھڑ کے ساہمنے آوندا اے جدوں رانجھا دبھ، سروٹیاں والی بنجر بھوئیں نوں واہن جاندا اے تے اخیری بے ہوش ہو جاندا اے۔ چھاہ ویلے روٹی لے کے جدوں بھر جائیاں جاندیاں نے تے اوہناں نوں رانجھا اک سروٹے دے مڈھ وچ بے ہوش پیا ملدا اے اوس سمے وی اوہ رانجھے دی ایہ حالت ویکھ کے جذباتی ہو جاندیاں نیں۔ رانجھا اوہناں نوں آکھدا اے پئی ایہ ہل واہن والا کم چوکھا او کھا اے میرے وسوں باہر اے، رانجھے دیاں بھر جائیاں آکھدیاں نیں پئی توں نہ پریشان ہو اسیں تیری تھاں تے ہل واہنیاں

کہیا بھابیاں رانجھیا چھوڑ ناہیں تیری تھانوں اسیں ہل جونیاں ہاں (۳۰)

" اسیں ہل جونیاں ہاں" بھابیاں دے دل وچ رانجھے لئی پریت اوہدے لئی نیک خواہشات دے اظہار دا تھوہ دیندا اے۔ بھر جائیاں دے آکھن اُپر تخت ہزایوں جان توں پہلاں رج کے روٹی کھاندا اے۔

رانجھے بھابیاں دے دل رکھنے نوں آن رج کے بیٹھ طعام کھایا (۳۱)

ایس اپروکت تک اندر رانجھے دا بھر جائیاں دے آکھن اپر رج کے طعام کرنا ایس گل ول اشارہ اے پئی قصے اندر رانجھے دیاں بھر جائیاں رانجھے نال چنگا ورتارا کردیاں نیں۔

حافظ شاہجہان مقبل دی کردار نگاری بارے "مکدی گل"

حافظ شاہجہان مقبل کول ساہنوں کرداراں دا اک جہان نظری آوندا اے۔ حافظ مقبل دے کردار جیوندے جاگدے ساہ لیندے انسان نیں، جیہڑے خشیاں، غماں دے جذبیاں توں وانجے نہیں ہین، جے اوہدے کول انتاں دیاں چنگیاں رانجھے دیاں بھر جائیاں نیں تے اوتھے اوہدے کول مکر و فریب نال بھری زنانی دے روپ وچ "سہتی" وی ہے۔ جے اوہدے کول دل کھول کے اچیچ کاری کرن والا "ملاں" نظری آوندے اے تے اوہدے کولو وڈھی تے رشوتاں لین والا "قاضی" وی اے۔ جے اوہدے کول اپنے ارادیاں نوں توڑ چاڑھن دا جذبہ رکھن والی "ہیر سیال" اے تے اوہدے کول اک نمانا "رانجھا" وی اے۔ جے اوہدے کول انصاف کرن والا "راجہ عدلی" اے تے اوہدے کول شکایتاں لا کے اگاں لان والا "کیدو" وی اے۔ مطلب حافظ شاہجہان دی ہیر اندر کرداراں دی اک الگ دنیا اے۔ جیدا مطالعہ کردیاں ساہنوں حافظ مقبل دی کردار نگاری نوں سلام کرنا پیندا اے تے ایہ منا پیندا اے پئی حافظ جی ہوراں نے اپنی سیانف، وسیبی سوجھ تے سیاسی سماجی حالات نوں مکھ رکھ کے اپنے قصے دے پاتراں دی چھنگائی کیتی تے ایناں نوں اپنی اپنی بت موجب اجیہاں گلاں کردیاں وکھایا اے جنہاں نوں پڑھن والا اعتراض لئی انگل چکن دی تھاں ایناں دیاں کیتیاں گلاں دے سواد وچ اگے توں اگے ٹریا جاندا اے۔ ایہی اک کلاسیک قصہ کار دی کاریگری ہندی اے۔

حوالہ جات

۱۔ ہیر حافظ شاہجہان مقبل، مرتبہ فقیر محمد فقیر، ص ۲، پنجابی ادبی اکیڈمی لاہور، ۱۹۶۷ء

۲۔ اوہی، ص:۳

۳۔ اوہی

۴۔ اوہی

۵۔ اوہی، ص:۴

۶۔ اوہی، ص:۵

۷۔ اوہی، ص:۶

۸۔ اوہی

۹۔ اوہی، ص:۸

۱۰۔ اوہی، ص:۱۲

۱۱۔ اوہی، ص:۱۲

۱۲۔ اوہی، ص:۶۶

۱۳۔ اوہی، ص:۲۲

۱۴۔ اوہی، ص:۲۲

۱۵۔ اوہی، ص:۳۴

۱۶۔ اوہی، ص:۵۶

۱۷۔ اوہی، ص:۴۳

۱۸۔ اوہی، ص:۲۶

۱۹۔ اوہی، ص:۲۶

۲۰۔ اوہی، ص:۲۷

۲۱۔ اوہی، ص:۲۷

۲۲۔ اوہی، ص:۱۷

۲۳۔ اوہی، ص:۲۴

۲۴۔ اوہی، ص:۳۳

۲۵۔ اوہی، ص:۳۴

۲۶۔ اوہی، ص:۷

۲۷۔ اوہی، ص:۸

۲۸۔ اوہی، ص:۸

۲۹۔ اوہی، ص:۸

۳۰۔ اوہی، ص:۴

۳۱۔ اوہی، ص:۵

Reference in Roman Script

1. "Heer Hafiz Shahjahan Maqbool, Murattaba Faqir Muhammad Faqir, , Punjabi Adabi Academy Lahore, 1967." P :2
2. Ibid, P :3
3. Ibid, P :3
4. Ibid, P :3
5. Ibid, P :4
6. Ibid, P :5
7. Ibid, P :6
8. Ibid, P :6
9. Ibid, P :8
10. Ibid, P :12
11. Ibid, P :12
12. Ibid, P :66
13. Ibid, P :22
14. Ibid, P :22
15. Ibid, P :34
16. Ibid, P :56
17. Ibid, P :43
18. Ibid, P :26
19. Ibid, P :26
20. Ibid, P :27
21. Ibid, P :27
22. Ibid, P :17
23. Ibid, P :24

24. Ibid, P :33

25. Ibid, P :34

26. Ibid, P: 7

27. Ibid, P :8

28. Ibid, P :8

29. Ibid, P :8

30. Ibid, P :4

31. Ibid, P :5